

University of Groningen

Straftoemeting bij moordenaars. De invloed van dader-, slachtoffer- en delict kenmerken

Wingerden, S. van; Nieuwbeerta, P.

Published in:
Straftoemetingsbulletin

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2010

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Wingerden, S. V., & Nieuwbeerta, P. (2010). Straftoemeting bij moordenaars. De invloed van dader-, slachtoffer- en delict kenmerken. *Straftoemetingsbulletin*, 33(1), 11-21.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Straftoemeting bij moordenaars

De invloed van dader-, slachtoffer- en delictkenmerken

Hoewel straftoemeting een belangrijk onderdeel is van de strafrechtspraktijk, is weinig bekend over de wijze waarop de rechter tot zijn straftoemetingsbeslissing komt. In deze studie wordt op basis van een unieke dataset voor moord en doodslag onderzocht welke factoren van invloed zijn op de geëiste en opgelegde straf. De resultaten tonen aan dat juridische, dader-, slachtoffer- en delictkenmerken alle in onderlinge samenhang een rol spelen bij de straftoemeting. Zo worden mannelijke en buitenlandse daders zwaarder gestraft en geldt een zwaardere bestraffing voor het vermoorden van een vrouw, of een moord die in het openbaar is gepleegd. Het aantal delicten dat de dader reeds op zijn strafblad had staan, blijkt niet uit te maken voor de strafduur, maar de tijd die hij eerder in zijn leven in de gevangenis heeft doorgebracht is wel een belangrijke straftoemetingsfactor.

SIGRID VAN WINGERDEN EN PAUL NIEUWBEERTA

1. Belang van straftoemetingsonderzoek

*"The sentencing decision is the symbolic keystone of the criminal justice system."*¹ Dit geldt onverminderd voor de Nederlandse strafrechtspraktijk. Niet alleen omdat burgers het functioneren van het strafrechtelijk systeem vooral op basis van de opgelegde straffen beoordelen.² Het geldt ook voor verdachten omdat de straftoemeting het *moment suprême* van het strafproces is; hier vallen immers de klappen.

Hoewel het belang van straftoemeting algemeen wordt onderschreven, is nog altijd onduidelijk hoe rechters tot hun straftoemetingsbeslissing komen. Dit geldt ook voor zware delicten: waarom krijgt de ene moordenaar vier jaar gevangenisstraf en de andere tien jaar?

Een reden voor de onduidelijkheid ligt onder meer in de gebrekkige strafmotivering. De motivering is vaak zo marginaal, dat niet goed wordt besproken waarom het bewezenverklarde tot juist deze straf zou moeten leiden. De standaardstrafmotivering die veelvuldig door rechters wordt gebruikt, verduidelijkt wel wat, maar niet veel: *"Na te melden straf is in overeenstemming met de ernst van de gepleegde feiten, de omstandigheden waaronder zij zijn begaan en de persoon en de persoonlijke omstandigheden van de verdachte, zoals van een en*

ander tijdens het onderzoek ter terechtzitting is gebleken." Hieruit blijkt dat de rechter de ernst van het feit, de persoon van de dader en de ernst van de omstandigheden mee laat wegen bij de straftoemeting. Maar de precieze inhoud hiervan, en de wijze waarop ze een rol spelen, is zo helemaal niet opgehelderd.

Een andere reden waarom we weinig inzicht hebben in straftoemetingscriteria is, dat als rechters uitgebreider motiveren, dit feit nog niet alle onduidelijkheid over de precieze straftoemeting in het concrete geval opheft. Rechters worstelen hier ook mee: ze kiezen de straf die zij het meest passend vinden, maar *waarom* is die strafsoort en -duur nou het beste? Waarom tien jaar gevangenisstraf, en geen negenenhalf? Of elf?

Een derde reden voor onduidelijkheid is dat bepaalde factoren bij de straftoemeting als *imponderabilia* kunnen worden beschouwd: je weet wel dat ze meewegen, maar je kunt er geen exact 'prijskaartje' aan hangen. Op basis van de strafmotiveringen blijft er dus veel onduidelijk over de straftoemeting.

Maar waar de strafmotivering in vonnissen weinig inzicht geeft in straftoemetingscriteria en de precieze effecten daarvan, kunnen cijfers over feitelijk opgelegde straffen meer duidelijkheid verschaffen. Empirisch onderzoek naar de straftoemetingsbeslissingen van rechters kan daarom een nieuw licht doen schijnen op de vraag welke factoren een rol spelen bij de straftoemeting, en op de vraag hoe groot de invloed is van de verschillende factoren.

Om dit te onderzoeken is de straftoemeting bij moord en doodslag bestudeerd. Moord- en doodslagzaken zijn bij uitstek geschikt voor straftoemetingsonderzoek. Ten eerste komen deze zaken (bijna) allemaal voor de rechter. Hierdoor spelen selectie-effecten in eerdere

1 A. Blumstein et al., *Research on sentencing. The search for reform*, Washington: National Academy Press 1983.

2 Th.A. de Roos, *Het grote onbehagen. Emotie en onbegrip over de rol van het strafrecht*, Amsterdam: Uitgeverij Balans 2000.

**DE MOTIVERING IS VAAK ZO MARGINAAL,
DAT NIET GOED WORDT BESPROKEN WAAROM
HET BEWEZENVERKLAARDE TOT JUIST DEZE
STRAF ZOU MOETEN LEIDEN.**

---

stadia van de strafrechtssketen geen rol. Daarnaast behoren moord en doodslag tot de (bijna) ernstigste delicten uit het Wetboek van Strafrecht, waardoor mag worden verwacht dat bij de straftoemeting van moord en doodslag – in tegenstelling tot bulkzaken met ‘standaardtarieven’ zoals bij bolletjesslikkers op Schiphol – meer maatwerk plaatsvindt: er is meer aandacht voor de persoon van de verdachte en samen met de omstandigheden van het geval zal deze explicieter bij de behandeling van de zaak aan bod komen.

In dit artikel presenteren we daarom de resultaten van een onderzoek op basis van de Databank Moord en Doodslag, waarin voor de periode 1993-2004 allerlei gegevens over moordzaken, slachtoffers, daders en afdoening zijn samengebracht. Deze unieke gegevens bieden de mogelijkheid precies inzicht te verkrijgen in de straftoemingsprocessen bij moorden en doodslagen.

2. Eerder straftoemingsonderzoek in Nederland, of het gebrek daaraan

Er is in ons land de afgelopen jaren veel gepubliceerd over legitimering van de strafoplegging, de strafmotivering, de strafdoelen, gelijkheid van straffen en de Databank Consistente Straftoemeting.³ Tevens is onderzocht hoe verschillende arrondissementen of verschillende rechters de afdoening beïnvloeden.⁴ Onderzoek naar de hoogte van de opgelegde straffen heeft ook plaatsgevonden. Er zijn verscheidene studies geweest waarin is onderzocht of de rechter in de loop der jaren strenger is gaan straffen.⁵ In deze studies werd

echter gebruikgemaakt van geaggregeerde data van rechtbanken; de strafzaken werden niet op individueel niveau bestudeerd. Hierdoor is het niet meer mogelijk om rekening te houden met de omstandigheden van het geval, zoals de achtergronden van de dader en van het delict. De rol van daderkenmerken is slechts een enkele keer onderzocht, bijvoorbeeld in de studie van Kannegieter naar de invloed van werkloosheid op de straftoemingsbeslissing.⁶ Verder hebben al deze onderzoeken betrekking op relatief lichtere delicten en niet op zware delicten zoals moord of doodslag.

Empirisch straftoemingsonderzoek naar moord en doodslag is in Nederland nog nauwelijks verricht; slechts drie keer eerder is dat het geval geweest. Daarbij zijn de geëiste en opgelegde straffen (en de verschillen daartussen) onderzocht en de invloed van het type moord (intimi, ruzie, zeden enz.) en de etniciteit van de dader op de strafduur.⁷ Deze eerdere onderzoeken hadden echter grote beperkingen. Onderzoek waarin zowel dader- als slachtoffer- en delictkenmerken en hun onderlinge verwevenheid als factoren bij de straftoemeting in dergelijke gevallen werden bestudeerd, heeft in Nederland nog niet eerder plaatsgevonden.

Dat er nog amper straftoemingsonderzoek naar moord en doodslag is verricht waarin rekening wordt gehouden met de omstandigheden van het geval, heeft een praktische reden: de data zijn niet voorhanden. Voor wat betreft de bestrafing van moord en doodslag geldt bijvoorbeeld dat er in de registraties van het CBS geen goed onderscheid wordt gemaakt tussen pogingen en voltooide delicten – een onderscheid dat niet onbelangrijk is bij de straftoemingsbeslissing. Daarnaast zijn voor straftoemingsonderzoek niet alleen gegevens nodig over de juridische aspecten van de moord, maar ook gegevens over bijvoorbeeld de verdachte, het slachtoffer en de omstandigheden van de moord. Deze gegevens worden ook nergens gezamenlijk geregistreerd.

Het gebrek aan adequate gegevens voor onderzoek naar straftoemeting bij moord en doodslag is niet uniek voor ons land. Ook in andere landen – inclusief de Verenigde Staten – is hier nauwelijks onderzoek naar verricht.⁸ Een beperking van buitenlands straftoemingsonderzoek is bijvoorbeeld dat er alleen aandacht is voor de rechter en niet voor andere actoren zoals de officier van justitie. Andere beperkingen zijn dat slechts met openbaar toegankelijke data wordt gewerkt, dat de data niet gedetailleerd genoeg zijn, of dat er geen rekening wordt gehouden met interactie-effecten (bijv. tussen het geslacht van de dader en dat van het slachtoffer). Ten slotte worden zeer diverse soorten lichte en zware strafbare feiten op één hoop gegooid, waardoor een vertekend beeld kan ontstaan.

---

3 Bijv. M. Duker, *Legitieme straftoemeting. Een onderzoek naar de legitimiteit van de straftoemeting in het licht van het gelijkheidsbeginsel, het democratiebeginsel en het beginsel van eerlijke procesvoering*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2003; L. Frijda, 'De plaats van de persoon van de dader in straftoemeting en motivering', *Trema Straftoemingsbulletin* 2001, p. 51-54; H.K. ter Brake, 'De ideale strafmotivering', *Trema* 2002, p. 79-81; J.W. de Keijser, *Punishment and purpose. From moral theory to punishment in action*, Amsterdam: Thela Thesis 2001; M.A. Loth, 'Oordelen op tegenspraak. Over de rationaliteit van het rechterlijk oordeel', *Nederlands Tijdschrift voor de Rechtsfilosofie en Rechtstheorie* 2005, p. 57-80; J.P.S. Fiselier & J.A.W. Lensing, 'Afstemming van de straftoemeting', *Trema* 1995, p. 105-117; G.K. Schoep, *Straftoemingsrecht en strafvorming*, Deventer: Kluwer 2008; P.M. Schuyt, *Verantwoorde straftoemeting*, Deventer: Kluwer 2009.

4 O.J. Zoomer, *De strafvordering en straftoemeting in gevallen van zware criminaliteit. Een overzicht van de jaren 1973-1976 en een analyse van de beslissingen van officieren van justitie*, Den Haag: WODC Staatsuitgeverij 1981; J.P.S. Fiselier, 'Regionale verscheidenheid in stafrrechtspleging', *DD* 1985, p. 204-211; A.C. Berghuis, 'De harde en zachte hand. Een statistische analyse van verschillen in sanctiebeleid', *Trema* 1992, p. 84-93.

5 Zoomer, a.w.; A.C. Berghuis & M. Mak, *De straftoemeting in Nederland van 1995 tot en met 2001*, Den Haag: Ministerie van Justitie 2002; F. van Tulder, 'Is de rechter strenger gaan straffen?', *Trema Straftoemingsbulletin* 2005, nr. 1, p. 1-5.

6 G. Kannegieter, *Ongelijkheid in straftoemeting. De invloed van de sociale positie van de verdachte op strafrechtelijke beslissingen*, Groningen: Wolters Noordhoff 1994. Zie voor overig Nederlands poenametrisch onderzoek: C.P.C.M. Oomen, *Voorlopige hechtenis en vrijheidsbenemende straffen. Een poenametrisch onderzoek bij enkele vermogensdelicten*, Deventer: Kluwer 1970; R. Jongman & T. Schilt, 'Gelet op de persoon van de verdachte ...', *Nederlands Tijdschrift voor Criminologie* 1976, p. 273-287; F.W.M. van Straelen & C. van der Werff, 'Gelet op de ernst van het gepleegde feit ...', *Tijdschrift voor Criminologie* 1977, p. 3-17.

7 Zoomer, a.w.; P.R. Smit et al., *Moord en doodslag in 1998. Onderzoeksnotities 2001/8*, Den Haag: WODC 2001; G. Leistra & P. Nieuwebeerta, *Moord en doodslag in Nederland, 1992-2001*, Amsterdam: Prometheus 2003.

8 Zie voor een overzicht van buitenlands onderzoek en de tekortkomingen: B.D. Johnson, S.G.C. van Wingerden & P. Nieuwebeerta, 'Sentencing homicide offenders in the Netherlands. Offender, victim and situational influences in criminal punishment', verwacht in *Criminology*, oktober 2010.

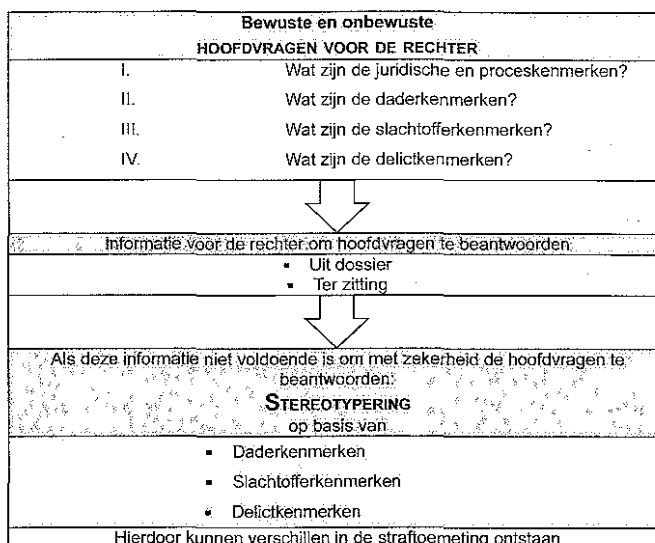
HET GEBREK AAN ADEQUATE GEGEVENS VOOR ONDERZOEK NAAR STRAFTOEMETING BIJ MOORD EN DOODSLAG IS NIET UNIEK VOOR ONS LAND.

3. Straftoemingskader

Om de straftoemeting bij moord en doodslag te onderzoeken is allereerst van belang om een theoretisch kader te hebben voor de straftoemeting: van welke factoren wordt verwacht dat zij een rol spelen bij de straftoemeting? Uit de standaardmotivering blijkt dat de rechter in ieder geval rekening houdt met de ernst van het feit, de persoon van de dader en de ernst van de omstandigheden. De omstandigheden kunnen daarbij zowel betrekking hebben op delictsomstandigheden (bijv. de *modus operandi*) als op slachtofferkenmerken (wie is er vermoord? Een weerloze vrouw? Een drugsdealer?). Maar in de eerste plaats is de rechter gebonden aan de wettelijke voorschriften over de sanctieoplegging en aan de mogelijkheden voor sanctieoplegging in het specifieke geval.

Het straftoemingskader dat voor dit onderzoek wordt gebruikt, bestaat daarom uit vier elementen, die de rechter bewust dan wel onbewust adresseert: juridische en proceskenmerken, daderkenmerken, slachtofferkenmerken en delictsomstandigheden. Hierna worden deze elementen nader besproken voor zover zij relevant zijn voor moord en doodslag en voor zover zij in de Databank Moord en Doodslag zijn opgenomen.

In navolging van de *focal concerns theory of sentencing*⁹ wordt ervan uitgegaan dat de rechter over deze elementen zo veel mogelijk duidelijkheid probeert te verkrijgen op basis van het dossier of op basis van datgene wat tijdens de zitting aan het licht komt. Waar de beschikbare bronnen onvoldoende informatie bevatten om volledige duidelijkheid te krijgen over de elementen, valt de rechter net als bij de *focal concerns*-theorie terug op stereotypering op basis van (interactie tussen) dader-, slachtoffer- en delictkenmerken (zie tabel 1). Op deze wijze worden bijvoorbeeld ook bepaalde daderkenmerken die wettelijk gezien de strafmaat niet zouden mogen beïnvloeden, zoals de herkomst van de verdachte, in het straftoemingskader verdisconteerd.

Tabel 1. Straftoemingskader

3.1 Juridische en proceskenmerken

In de eerste plaats is de rechter gebonden aan de wettelijke mogelijkheden voor de sanctieoplegging. Zo kan hij uit verschillende soorten sancties kiezen en geldt voor ieder delict een bepaald strafmaximum. Als minimumstraf geldt dat een gevangenisstraf minstens één dag moet duren (art. 23 lid 2 WvSr en art. 10 lid 2 WvSr). Deze minimumstraf kan zelfs voorwaardelijk worden opgelegd (art. 14a WvSr). Bovendien is het mogelijk, ondanks een bewezenverklaring, een rechterlijk pardon uit te spreken, namelijk een schuldigverklaring zonder oplegging van straf of maatregel (art. 9a WvSr). Daarnaast is het mogelijk een straf te combineren met een maatregel, waardoor bijvoorbeeld aan een gedeeltelijk ontoerekenbare dader naast gevangenisstraf tevens terbeschikkingstelling (tbs) kan worden opgelegd. De straf mag ook achterwege worden gelaten (art. 37a lid 2 WvSr). De bandbreedte waarbinnen officieren van justitie hun eisen en rechters hun straffen voor moord en doodslag kunnen bepalen, is dus groot.

De juridische kenmerken geven aan met welke wettelijke voorschriften de rechter in het concrete geval te maken heeft. Het gaat dan bijvoorbeeld om de *juridische kwalificatie* van het feit: het wetsartikel waarvoor de verdachte wordt vervolgd of veroordeeld, met bijbehorend specifiek strafmaximum. Zo wordt op grond van de strafmaxima verwacht dat moord zwaarder wordt bestraft dan doodslag.

Daarnaast wordt verwacht dat het voor de duur van de opgelegde gevangenisstraf ook van belang is of *tbs wordt opgelegd*. Wanneer de rechter naast gevangenisstraf tevens tbs oplegt, zal de duur van de gevangenisstraf vaak korter zijn dan wanneer de rechter alleen gevangenisstraf oplegt. De kortere straf kan worden verklaard uit het feit dat een gevangenisstraf in combinatie met tbs als een 'dubbele straf' wordt ervaren. Bovendien kan een kortere gevangenisstraf in het belang zijn van de behandeling van de verdachte, want die vangt niet eerder aan dan nadat een derde deel van de gevangenisstraf is uitgezeten.

Verder vallen onder de juridische delictkenmerken de strafverhogende regelingen als medeplegen en samenloop en strafver-

⁹ De *focal concerns theory of sentencing* is in de jaren negentig van de vorige eeuw ontwikkeld door Steffensmeier, Ulmer en Kramer (D. Steffensmeier, J. Ulmer & J. Kramer, 'The interaction of race, gender, and age in criminal sentencing. The punishment cost of being young, black, and male', *Criminology* 1998, p. 763-797). Volgens deze theorie houdt de rechter bij het nemen van zijn beslissing rekening met drie criteria van *focal concern* (hoofdaandachtspunten): (1) de mate van verwijtbaarheid van de dader, (2) de gevaarlijkheid van de dader/de bescherming van de maatschappij en (3) de praktische gevolgen van de beslissing voor organisaties en individuen. De rechter beschikt echter niet over alle gegevens om deze vragen met 100% zekerheid te beantwoorden. De *focal concerns*-theorie gaat over de wijze waarop de rechter omgaat met dit gebrek aan informatie: rechters ontwikkelen 'patterned responses' op basis van de ernst van het delict en het criminele verleden van de dader, aangevuld met stereotype beelden van het ras, het geslacht, de leeftijd en de sociale klasse van de dader.

WANNEER DE DADER EEN ANDERE HERKOMST HEEFT DAN HET SLACHTOFFER, ZIJN VERSCHILLEN IN DE STRAFTOEMETING TE VERWACHTEN.

lagende regelingen als poging en medeplichtigheid. Het *aantal delicten* waarvoor de verdachte wordt vervolgd is van belang voor de straftoemeting, omdat in geval van meerdadse samenloop één straf wordt uitgesproken. Het maximum van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf is dan het totaal van de straffen, maar niet hoger dan een derde boven het hoogste maximum (art. 57 WvSr). Als de dader tevens wordt verdacht van allerlei andere delicten, dan kunnen deze delicten al dan niet 'ad informandum' bij de zaak worden gevoegd. Gaat het om 'ad informandum'-zaken, dan kunnen deze, mits de dader deze heeft bekend, ook meewegen in de strafmaat. Wanneer een verdachte voor meerdere delicten wordt vervolgd, ligt het voor de hand dat hij zwaarder wordt gestraft.

Het *aantal verdachten* dat bij de moord is betrokken is ook van belang: als er meerdere daders zijn, kunnen de omstandigheden als ernstiger worden beoordeeld. Bijvoorbeeld omdat het slachtoffer machtelozer is of omdat de verdachten elkaar hadden kunnen aanspreken op het (voorgenomen) gedrag. Anderzijds kan in geval van meerdere daders het aandeel van de individuele dader kleiner zijn, waardoor de straf lager kan uitvallen. Op doen plegen, medeplegen of uitlokken van moord staat in het wetboek echter dezelfde maximale straf als op plegen (art. 47 WvSr). Indien de verdachte behulpzaam is geweest bij het plegen van de moord, of gelegenheid, midde-len of inlichtingen heeft verschaft tot het plegen van de moord, dan kan hij als medeplichtige worden beschouwd (art. 48 WvSr). Bij een medeplichtige wordt de maximale straf met een derde verminderd (art. 49 WvSr). De gegevens van medeplichtigen worden echter niet in de Databank Moord en Doodslag geregistreerd, dus zij worden niet in dit onderzoek betrokken. Wel staat het totaal aantal betrokken verdachten geregistreerd, dat zowel uit plegers als uit medeplegers bestaat.

De *proceskenmerken* hebben betrekking op de omstandigheden van het strafproces. Het gaat dan bijvoorbeeld om de persoon van de rechter en van de officier van justitie, de werkdruk bij het Openbaar Ministerie (OM) en bij de zittende magistratuur, specifieke straftoemingsrichtlijnen binnen arrondissementen, de rol van de advocaat van de verdachte (onderbouwt hij zijn standpunten deugdelijk?), de opstelling van de verdachte (betuigt hij spijt? Is hij aanwezig op de zitting?) en de media-aandacht. Deze kenmerken zijn echter niet in de Databank Moord en Doodslag opgenomen. De enige proceskenmerken die in het onderzoek meegenomen zijn, zijn daarom het *arrondissement* en het *jaar* waarin de strafzaak behandeld is.

3.2 Daderkenmerken

Daderkenmerken spelen een andere belangrijke rol bij de straftoemingsbeslissing van de rechter. Welke daderkenmerken rechters in hun oordeel meewegen is het geheim van de raadkamer, maar op basis van buitenlands straftoemingsonderzoek blijken verschillende daderkenmerken van belang te zijn.

Een eerste factor is het *geslacht* van de verdachte. In aansluiting bij de patriarchale theorie blijkt dat een vrouw lichter wordt gestraft dan een man, vooral wanneer de vrouw voldoet aan het traditionele rolpatroon van de zorgzame, getrouwde moeder.¹⁰ Er kan ook worden verwacht dat vrouwen minder zwaar worden gestraft omdat de rechter bij de straftoemeting rekening houdt met het recidiverisico en met het gevaar dat de verdachte vormt voor de maatschappij. De rechter baseert zijn oordeel deels op rapporten van bijvoorbeeld de reclassering, maar het exacte recidiverisico en het gevaar voor de maatschappij kan de rechter nooit weten. De rechter probeert die risico's verder in te schatten op basis van stereotypering. Het stereotiepe beeld van een vrouw is dat zij een kleinere kans op recidive heeft en in fysiek opzicht in mindere mate een gevaar vormt voor de maatschappij dan een man. Een rechter die terugvalt op stereotypering zal vrouwen daarom minder zwaar straffen dan mannen.

Ook de *herkomst* van de verdachte is van belang. Verwacht kan worden dat verdachten die in het buitenland zijn geboren zwaarder worden gestraft dan verdachten die in Nederland geboren zijn. Er bestaan immers negatieve stereotiepe beelden met betrekking tot alloctonen. Deze beelden kunnen de straftoemingsbeslissing van de rechter beïnvloeden.

Een derde daderkenmerk dat van belang is bij de straftoemeting, is de *leeftijd* van de verdachte. Uit Amerikaans onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat het verband tussen leeftijd en straf kromlij-nig is. Jonge verdachten (18-20 jaar) worden relatief lichter gestraft, verdachten tussen de 21 en 30 jaar worden het zwaarst gestraft, vanaf 30 jaar worden de verdachten weer wat lichter gestraft en ouder dan 50 jaar krijgen verdachten de lichtste straf.¹¹ Dit kan worden verklaard doordat jongere verdachten in mindere mate verantwoordelijk worden gehouden voor hun gedrag, of doordat zij vanwege hun jonge leeftijd eerder 'een tweede kans verdienen'. De categorie oudste verdachten wordt het lichtst gestraft, omdat zij voor de maatschappij minder bedreigend zijn, of omdat zij op basis van stereotypering als minder bedreigend voor de maatschappij worden ervaren. De straf kan ook lager uitvallen, omdat aan resocialisatie van een oudere dader in een gevangenis minder belang wordt gehecht.

Ten slotte wordt het *strafrechtelijk verleden* van de verdachte verondersteld van invloed te zijn op de straftoemeting. Uit eerder onderzoek blijkt dat dit naast de ernst van het feit de belangrijkste straftoemingsfactor is. In het bijzonder wanneer de verdachte een gewelddadig verleden heeft, wordt hij zwaarder gestraft.¹² Als de verdachte vaker is veroordeeld voor (soortgelijke) delicten, kan

10 B.A. Koons-Witt, 'The effect of gender on the decision to incarcerate before and after the introduction of sentencing guidelines', *Criminology* 2002, p. 297-327.

11 Dawson, a.w.; Steffensmeier, Ulmer & Kramer, a.w.

12 Blumstein et al., a.w.; Dawson, a.w.; J. Hagan & K. Bumiller, 'Making sense of sentencing. A review and critique of sentencing research', in: A. Blumstein et al. (eds.), *Research on sentencing. The search for reform*, Washington DC: National Academy Press 1983, p. 1-54.

dit delict hem zwaarder worden aangerekend. Hierdoor kan de opgelegde straf hoger zijn dan bij *first offenders*. Ook de tijd die de verdachte reeds eerder in zijn leven in de gevangenis heeft doorgebracht wordt meegenomen als indicator van zijn strafrechtelijk verleden.

3.3 Slachtofferkenmerken

Uit eerder onderzoek blijkt dat ook slachtofferkenmerken de straftoemeting kunnen beïnvloeden.¹³ Hoewel slachtofferkenmerken noch in de wet, noch in de standaardmotivering uitdrukkelijk als straftoemingsfactor worden genoemd, kan worden verondersteld dat deze van invloed zijn op de op te leggen straf. De rechter stelt mede op basis van slachtofferkenmerken zoals geslacht, leeftijd, herkomst en de dader-slachtofferrelatie vast in welke mate de verdachte een gevaar voor de maatschappij vormt en wat de kans is dat de verdachte opnieuw een delict zal plegen. Volgens sommigen wordt bijvoorbeeld zwaarder gestraft wanneer de 'maatschappelijke schade' hoger is en de onrust groter.¹⁴ Vanuit een rationeel-economisch perspectief beschouwd is de maatschappelijke schade hoger indien het slachtoffer een hoge(re) maatschappelijke positie heeft. Geslacht, etniciteit, leeftijd, woon-, werk- en gezinssituatie, psychiatrisch en strafrechtelijk verleden en alcohol- of drugsgebruik door het slachtoffer kunnen daarom de straftoemeting beïnvloeden. Voor wat betreft de maatschappelijke verontrusting zijn onder meer het geslacht, de leeftijd en de etniciteit van het slachtoffer van invloed op de strafmaat, evenals de dader-slachtofferrelatie, het motief en de mate waarin het slachtoffer de dader heeft geprovoceerd. De moord wordt de dader meer kwalijk genomen naarmate zijn slachtoffer weerlozer, onschuldiger en sociaal is. Hoe onschuldiger het slachtoffer is, hoe zwaarder de straf.

Tevens blijkt dat zwaarder wordt gestraft indien het *slachtoffer een vrouw* is.¹⁵ Er kan worden verwacht dat de rechter bij de straftoemeting rekening houdt met het geslacht van het slachtoffer, omdat hij door stereotypering een vrouwelijk slachtoffer eerder als weerlozer beschouwt. Bovendien wordt bij een vrouwelijk slachtoffer minder snel verwacht dat zij de daad op de een of andere manier heeft uitgelokt, terwijl dat bij een mannelijk slachtoffer dat tijdens een vechtpartij om het leven komt eerder het geval zal zijn.

Uit eerder onderzoek is overigens tevens gebleken dat de *invloed van slachtofferkenmerken kan afhangen van de bijbehorende daderkenmerken*. Zo blijkt bijvoorbeeld uit onderzoek dat mannen die een vrouw vermoorden zwaarder worden gestraft dan vrouwen die een man vermoorden.¹⁶ Ook vanuit straftoemingstheorieën kan worden verwacht dat mannen die een vrouw vermoorden het zwaarst worden gestraft. Mede op basis van stereotypering kan de rechter een vrouwelijk slachtoffer als weerlozer tegenover een man beschouwen.

Een ander slachtofferkenmerk waarvan wordt verwacht dat het in

interactie met daderkenmerken de straftoemeting beïnvloedt, is de *herkomst* van het slachtoffer. Slachtoffers worden meestal vermoord door daders van dezelfde etnische groepering.¹⁷ Wanneer de dader een andere herkomst heeft dan het slachtoffer, zijn verschillen in de straftoemeting te verwachten; uit eerder onderzoek blijkt dat Afro-Amerikanen die een blank slachtoffer vermoorden zwaarder worden gestraft dan iedere andere dader-slachtoffercombinatie.¹⁸ Voor dit onderzoek wordt daarom verwacht dat daders met een buitenlandse afkomst die iemand van Nederlandse afkomst vermoorden zwaarder worden gestraft.

3.4 Delictkenmerken

Naast de juridische kenmerken, dader- en slachtofferkenmerken kan de straftoemeting ook worden beïnvloed door delictkenmerken. Dit zijn kenmerken die niet uit de tenlastelegging zijn af te leiden, maar die betrekking hebben op de ernst van de omstandigheden.

De eerste factor daarbij is de *modus operandi*. De manier waarop de verdachte zijn slachtoffer vermoordt, kan de beslissing van de rechter beïnvloeden. In de Databank Moord en Doodslag wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende manieren om een ander van het leven te beroven: doodschieten, -steken of -snijden, doodslaan met de blote handen, verdrinken, verbranden, verwurgen, verstikken of bijvoorbeeld iemand van een grote hoogte afduwen. Het is moeilijk te bepalen welke manier ernstiger is.¹⁹ In de Databank Moord en Doodslag wordt bovendien geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende stijlen binnen een *modus operandi*. Een slachtoffer bij wie met één snee de hals wordt doorgesneden, sterft een andere dood dan een slachtoffer dat tientallen keren met een mes wordt gestoken. Toch vallen beide in dezelfde categorie: moord en doodslag.

Een tweede factor bij de delictsomstandigheden is de *locus delicti*. Een moord op een publieke locatie brengt een grotere schending van de openbare orde met zich dan een moord in een woning. Vanuit het oogpunt van bescherming van de maatschappij is daarom bij een moord die op de openbare weg is gepleegd een zwaardere straf te verwachten dan bij een moord die zich buiten de openbaarheid voltrok.

Ten slotte zal de straftoemeting ook worden beïnvloed door het *type moord of doodslag*. Moord en doodslag zijn in de Databank onderverdeeld in partnerdoding, kinderdoding, ouderdoding, overige doding in de familiesfeer, doding bij ruzies, doding in het criminele milieu, roofmoorden en seksuele moorden. Kinderdoding door ouders is een type moord, waaraan geen instrumentele motieven ten grondslag liggen. Verwacht kan worden dat kinderdoding door ouders lichter wordt bestraft dan een roofmoord.

13 E.L. Glaeser & B. Sacerdote, *The determinants of punishment. Deterrence, incapacitation and vengeance* (Rep. No. Discussion paper 1894), Cambridge: Harvard University 2000; C. Spohn, 'Thirty years of sentencing reform. The quest for a racially neutral sentencing process', in: J. Horney (ed.), *Policies, processes, and decisions of the criminal justice system. Criminal justice 2000*, Washington: National Institute of Justice 2000, p. 427-501.

14 Glaeser & Sacerdote, a.w.

15 T.R. Curry, G. Lee & S.F. Rodriguez, 'Does victim gender increase sentence severity? Further explorations of gender dynamics and sentencing outcomes', *Crime & Delinquency* 2004, p. 319-343; Glaeser & Sacerdote, a.w.

16 Dawson, a.w.

17 P. Nieuwebeerta & G. Leistra, *Dodelijk geweld. Moord en doodslag in Nederland*, Amsterdam: Uitgeverij Balans 2007.

18 Dawson, a.w.; M.L. Radelet, 'Racial characteristics and the imposition of the death-penalty', *American Sociological Review* 1981, p. 918-927; Spohn, a.w.; M.R. Williams & J.E. Holcomb, 'The interactive effects of victim race and gender on death sentence disparity findings', *Homicide Studies* 2004, p. 350-376.

19 Uit eerder onderzoek blijkt dat in Amerika moord door middel van brandstichting het zwaarst wordt bestraft (zie o.a. E.L. Glaeser & B. Sacerdote, 'Sentencing in homicide cases and the role of vengeance', *Journal of Legal Studies* 2003, p. 363-382).

DE DATABANK MOORD EN DOODSLAG BIEDT DE MOGELIJKHEID PRECIES INZICHT TE VERKRIJGEN IN DE STRAFTOEMETINGSPROCESSSEN BIJ MOORDEN EN DOODSLAGEN.

4. Onderzoeksgegevens

Om onderzoek naar straftoemeting te doen maken we in dit artikel gebruik van gegevens van de Databank Moord en Doodslag van het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR). In deze Databank zijn voor de periode 1993-2004 allerlei gegevens over moordzaken, slachtoffers, daders en afdoening samengebracht. Dit is gebeurd door op basis van ANP-berichten en de Elsevier-lijsten²⁰ gegevens over moord- en doodslagincidenten te verzamelen. Vervolgens is de politie gevraagd deze data aan te vullen en dader-, slachtoffer- en delictgegevens te verstrekken. Met de dadergegevens zijn bij de Centrale Justitiële Documentatie (CJD)²¹ strafbladen en parketnummers opgezocht. Ten slotte zijn gegevens over de bestraffing toegevoegd. Deze afdoeningsgegevens in eerste aanleg zijn afkomstig uit OM-data, het landelijke administratiesysteem van het Openbaar Ministerie.²²

De combinatie van al deze informatie zorgt ervoor dat van een opgeloste moordzaak niet alleen de plaats en het tijdstip van het misdrijf bekend is, maar ook de modus operandus, de dader-slachtofferrelatie, het geslacht, de leeftijd en de afkomst van de dader en het slachtoffer, en de afdoening van de strafzaak. Hierdoor is een unieke dataset ontstaan, waardoor het mogelijk is te onderzoeken wat de invloed van verschillende juridische, dader-, slachtoffer- en delictkenmerken is op de geëiste en opgelegde strafduur.²³

In de periode waarover gegevens bekend zijn, 1993-2004, zijn 2917 mensen door moord of doodslag van het leven beroofd. Daarvan zijn 346 zaken nooit opgelost en 130 zaken wel opgelost, maar werd de dader niet vervolgd omdat deze zelfmoord had gepleegd of in het buitenland werd vervolgd. Van nog eens 133 moordzaken is onbekend of vervolgd is voor moord of doodslag. Hierdoor bleven 2308 moordzaken over, waarbij 2951 verdachten waren betrokken. Daarvan zijn er 2638 gedagvaard voor moord of doodslag.²⁴

In de zaken tegen deze 2638 verdachten eiste het OM 1651 keer

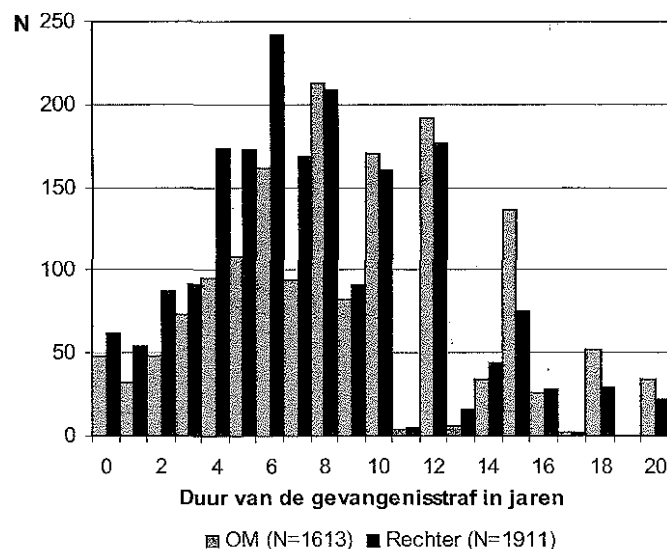
een tijdelijke gevangenisstraf, al dan niet in combinatie met tbs.²⁵ In 38 zaken is onbekend wat de duur van de geëiste straf is geweest. Het onderzoek naar de rol van dader-, slachtoffer- en delictkenmerken vindt voor wat betreft de geëiste straf dan ook plaats bij de resterende 1613 verdachten.

Van de 2638 verdachten die voor moord of doodslag gedagvaard zijn, heeft de rechter in 246 zaken voor een lichter/ander delict veroordeeld en in 220 strafzaken is de uitspraak onbekend. Van de resterende 2172 daders heeft de rechter 1932 verdachten tot een tijdelijke gevangenisstraf veroordeeld, waarvan de strafduur van 1911 zaken bekend is. Het onderzoek naar de opgelegde straffen vindt daarom bij deze 1911 daders plaats.

5. Resultaten

5.1 Strafduur bij moord en doodslag

De wet geeft de rechter²⁶ enorme vrijheid bij zijn straftoemingsbeslissing. De rechter mag elke straf opleggen tussen het algemene strafminimum van één dag gevangenisstraf of zelfs rechterlijke pardon tot en met het specifieke strafmaximum voor het specifieke delict (bijv. vijftien jaar gevangenisstraf voor doodslag en twintig jaar of levenslang voor moord).²⁷ Gemiddeld genomen werd in de periode 1993-2004 8,8 jaar geëist en 7,6 jaar opgelegd bij strafzaken betreffende moord of doodslag.²⁸ Er is echter veel spreiding (zie figuur 1). De straf die de rechter oplegt is vaker korter en minder vaak langer dan de strafduur die het OM eist. Verder is opvallend is dat straffen van elf, dertien, zeventien en negentien jaar nauwelijks worden geëist of opgelegd. Figuur 1

Figuur 1. Verdeling van de geëiste en opgelegde gevangenisstraffen

20 Jaarlijkse publicatie over moord- en doodslagincidenten in Elsevier.

21 Sinds 2006 heet het CJD JustID (Justitiële informatiedienst).

22 Helaas bevat OM-data geen informatie over eisen en uitspraken in hoger beroep en/of cassatie.

23 De voorwaardelijke vrijheidsstraf wordt buiten beschouwing gelaten.

24 Onder moord worden voor dit onderzoek art. 289 (moord) en 290 WvSr (kindermoord) verstaan. Doodslag omvat voor dit onderzoek art. 287 (doodslag), 288 (gekwalficeerde doodslag) en 290 WvSr (kinderdoodslag).

25 Zie voor een uitgebreide beschrijving van de geëiste en opgelegde sancties: P. Nieuwebeerta & S.G.C. van Wingerden, 'Geëiste en opgelegde sancties bij moord en doodslag, 1993-2004', *Tijdschrift Straftoemingsbulletin* 2006, p. 280-285.

26 Hoewel moord en doodslag voor een meervoudige kamer worden behandeld, wordt hier gemakshalve over 'de rechter' gesproken.

27 Twintig jaar of levenslang was het strafmaximum dat gold voor de periode van dit onderzoek. In 2006 is het strafmaximum voor moord verhoogd naar dertig jaar of levenslang.

28 Zie voor een uitgebreide beschrijving van de geëiste en opgelegde sancties Nieuwebeerta & Van Wingerden, a.w.

toont aan dat de straffen die zijn geëist of opgelegd sterk uiteenlopen. De vraag is waardoor deze verschillen zijn ontstaan. In hoeverre hangen zij samen met juridische, dader-, slachtoffer- en delictkenmerken?

5.2 Onderzoeksmethode

Om de invloed van verschillende juridische, dader-, slachtoffer- en delictkenmerken op de geëiste en opgelegde strafduur te onderzoeken zijn er zogenoemde multivariate regressieanalyses uitgevoerd voor de geëiste straf en voor de opgelegde straf. Bij een regressieanalyse worden alle factoren gezamenlijk in een model gestopt, zodat kan worden onderzocht op welke wijze zij *in onderlinge samenhang* de strafduur beïnvloeden. Daarbij wordt het gewicht van een factor vergeleken met een referentiecategorie. Zo wordt bijvoorbeeld duidelijk hoe zwaar moord meeweegt ten opzichte van doodslag of een roofmoord ten opzichte van een moord in de relatiesfeer. Hierna worden de resultaten van de regressieanalyses besproken. De bijbehorende tabellen zijn opgenomen als bijlage. Voor details verwijzen we naar het rapport van Van Wingerden & Nieuwbeerta.²⁹ Alleen van de factoren waarvan de invloed *significant* afwijkt van de factor waarmee zij worden vergeleken, kan worden gezegd dat zij 'echt uitmaken'. De factoren die niet significant afwijken, verschillen wel van de referentiefactor, maar dit verschil kan ook aan toeval te wijten zijn. Deze verschillen zijn dus niet 'echt'.

5.3 Juridische kenmerken

Het delict waarvoor wordt veroordeeld, is volgens de literatuur een van belangrijkste straftoemeteringsfactoren. Hoewel dit onderzoek zich slechts op twee soorten delicten richt, geldt ook hier dat het ernstigste delict het zwaarst wordt bestraft; bij het OM en bij de rechter is de strafduur bij moord respectievelijk 1,6 en 1,7 jaar hoger dan bij doodslag (zie bijlage 1).

De lengte van de gevangenisstraf is verder afhankelijk van het sanctietype; als er naast gevangenisstraf tevens tbs wordt geëist of opgelegd, is de duur van de geëiste gevangenisstraf 2,3 jaar lager dan bij alleen gevangenisstraf. De rechter geeft aan daders die tevens tbs krijgen twee jaar 'korting'.

Het aantal verdachten dat bij de moord betrokken is, maakt niet uit voor de strafhoogte. Het aantal feiten op de tenlastelegging wel; bij meer feiten is zowel de geëiste als de opgelegde straf hoger dan bij een enkel feit. Ook het aantal slachtoffers is van invloed op de strafmaat; als er meerdere slachtoffers zijn, eist het OM een gevangenisstraf die 3,3 jaar hoger is dan bij een enkel slachtoffer. Bij de rechter bedraagt dit verschil 2,9 jaar.

5.4 Proceskenmerken

Het arrondissement waarin de strafzaak in eerste aanleg behandeld is, is niet van invloed op de strafmaat.³⁰ Het maakt voor een moordenaar bijvoorbeeld niet uit of hij in Den Haag of in Utrecht wordt berecht.

Het jaar waarin de moordenaar wordt berecht, maakt wel uit voor de strafhoogte (zie bijlage 1). Vanaf 2000 is de duur van de opgelegde straf ieder jaar significant hoger geworden – ook als wordt gecorrigeerd voor allerlei andere kenmerken van de strafzaak.³¹ De hogere straffen worden dus niet veroorzaakt doordat er bijvoorbeeld steeds meer roofmoorden zijn gepleegd, want daar is in de analyse al rekening mee gehouden. Het OM en de rechters zijn dus daadwerkelijk punitiever geworden.

5.5 Daderkenmerken

In aansluiting bij de straftoemeteringsliteratuur is het geslacht van de dader een goede voorspeller voor de strafmaat: vrouwen worden lichter gestraft dan mannen. Bij de eis van het OM scheelt dit 2,2 jaar. De rechter straft vrouwen gemiddeld 1,7 jaar lichter dan mannen (zie bijlage 1). De leeftijd van de dader is ook van invloed op de straf: jonge daders krijgen een lagere straf van de rechter. Het OM eist juist een lagere straf bij oudere daders. Daarnaast speelt de herkomst van de dader een rol bij de straftoemetering. Voor daders die buiten Europa geboren zijn, is zowel de geëiste als de opgelegde strafduur hoger dan bij daders die in Nederland geboren zijn. Bij het OM bedraagt dit verschil 1,5 jaar, bij de rechter 0,9 jaar.

Het strafrechtelijk verleden van de daders is volgens de straftoemeteringsliteratuur een van de belangrijkste voorspellers van de strafhoogte. Verbazend genoeg blijkt het aantal delicten dat de dader reeds op zijn strafblad had staan niet van invloed te zijn op de hoogte van de straf. Ook het aantal eerdere geweldsdelicten hangt niet samen met de strafhoogte. Wellicht is een moordzaak van een zodanig ander kaliber dan een diefstal, vernieling, of vechtpartij dat de rechter die oude (vaak kleinere) zaken niet mee laat spelen. Opvallend is dat de factor die het zwaarst meeweegt bij de bestrafing van moordenaars de tijd is die de dader al eerder in de gevangenis heeft gezeten. Het gaat hier om het gemiddelde aantal jaren dat de verdachte vast heeft gezeten in een gevangenis of in jeugddetentie. Dit gemiddelde is berekend door het totaal aantal jaren dat de verdachte vast heeft gezeten te delen door het aantal jaren dat het mogelijk was om gevangen te zitten (leeftijd – 12). Het onderzoek toont dus aan dat daders voor ieder jaar dat ze reeds in de gevangenis hebben gezeten extra zwaar worden gestraft.

5.6 Slachtofferkenmerken

Voor wat betreft de slachtofferkenmerken sluiten de resultaten van het onderzoek aan bij de bestaande straftoemeteringsliteratuur: het vermoorden van een vrouw wordt zwaarder bestraft dan het vermoorden van een man. De straf die het OM bij een vrouwelijk slachtoffer eist is 1,2 jaar hoger dan bij een mannelijk slachtoffer. Bij de rechter bedraagt dit verschil 1,0 jaar (zie bijlage 1). De leeftijd van het slachtoffer is ook van invloed op de strafhoogte. Voor hele jonge of juist oudere slachtoffers is de straf hoger dan bij een slachtoffer die tussen de 18 en 30 jaar oud is.

29 S.G.C. van Wingerden & P. Nieuwbeerta, *De vervolging en berechting van moord en doodslag in Nederland, 1993-2004*, Leiden: NSCR 2006.

30 De resultaten voor de arrondissementen zijn daarom niet weergegeven in bijlage 1.

31 Voor een uitgebreide beschrijving van de stijging van de strafduur bij moord en doodslag, zie S.G.C. van Wingerden & P. Nieuwbeerta, 'Ontwikkelingen in de lengte van gevangenisstraffen voor moord en doodslag: een trend naar langere straffen', *Trema* 2006, p. 329-337. Dat de straffen in 2004 lager zijn dan in 2003 kan ermee te maken hebben dat de meest ernstige moorden nog niet berecht waren toen de afdoeningsgegevens begin 2006 werden opgevraagd.

HET STEREOTIEPE BEELD VAN EEN VROUW IS DAT ZIJ EEN KLEINERE KANS OP RECIDIVE HEEFT EN IN FYSIEK OPZICHT IN MINDERE MATE EEN GEVAAR VORMT VOOR DE MAATSCHAPPIJ DAN EEN MAN.

Verder blijkt het vermoorden van een slachtoffer van buitenlandse komaf lichter te worden bestraft dan het vermoorden van een Nederlander. Zowel de eis van het OM als de straf van de rechter is in geval van een Europees slachtoffer 1,1 jaar lager dan bij een Nederlands slachtoffer. Indien het slachtoffer van buiten Europa afkomstig was, is de straf die de rechter oplegt 0,8 jaar lager dan bij een Nederlands slachtoffer.

5.7 Daderkenmerken in combinatie met slachtofferkenmerken

Dader- en slachtofferkenmerken staan echter niet los van elkaar. Uit de literatuur blijkt dat mannen die vrouwen vermoorden zwaarder worden gestraft. In dit onderzoek is daarom ook gekeken naar interactie-effecten tussen dader- en slachtofferkenmerken. Mannen die vrouwen vermoorden blijken inderdaad 1,0 jaar zwaarder te worden gestraft dan vrouwen die mannen vermoorden. Bij de strafeis van het OM bedraagt dit verschil 1,1 jaar (zie bijlage 2).

Als de dader een vrouw is, krijgt zij de lichtste straf als ze een man vermoordt. De geëiste strafduur is 2,4 en de opgelegde strafduur is 1,6 jaar lager vergeleken met een man die een man vermoordt. Een vrouw die een vrouw vermoordt, wordt niet significant lichter gestraft dan een man die een man vermoordt.

Voor wat betreft de herkomst van de dader en het slachtoffer wordt op basis van de literatuur verwacht dat daders die in Nederland zijn geboren, die een slachtoffer van buitenlandse komaf vermoorden lichter worden gestraft, en dat daders die in het buitenland zijn geboren, die iemand van Nederlandse komaf vermoorden juist zwaarder worden gestraft. De resultaten bevestigen dit deels.

Als een dader die in het buitenland geboren is een Nederlander vermoordt, is zowel de geëiste als de opgelegde straf hoger dan als de dader in Nederland geboren is. Bij een dader die in Europa geboren is, scheelt dit bij de strafeis 2,6 jaar en bij de opgelegde straf 2,3 jaar. Bij een dader die van buiten Europa afkomstig is, is de geëiste straf 1,8 jaar en de opgelegde straf 1,0 jaar hoger vergeleken met een Nederlandse dader.

De verwachting dat een in Nederland geboren dader die iemand van buitenlandse komaf vermoordt lichter wordt gestraft, blijkt echter niet op te gaan. Er zijn zowel voor het OM als voor de rechter geen significante verschillen in strafmaat voor een in Nederland geboren dader die iemand van Nederlandse dan wel buitenlandse komaf vermoordt.

Verder is nog wel opvallend dat een buiten Europa³² geboren dader die iemand van Europese komaf vermoordt lichter wordt gestraft dan een in Nederland geboren dader die iemand van Nederlandse komaf vermoordt. Als de dader en het slachtoffer van buiten Europa afkomstig zijn, is de geëiste straf weer hoger. Een verklaring hiervoor is moeilijk te geven.

5.8 Delictkenmerken

Als delictkenmerken zijn de locus delicti, de modus operandi en het type delict onderzocht. Voor wat betreft de locus delicti wordt verwacht dat moorden die in het openbaar zijn gepleegd zwaarder worden bestraft dan moorden die in de privésfeer zijn gepleegd. De resultaten tonen aan dat de geëiste en opgelegde straf voor moorden die op de openbare weg zijn gepleegd inderdaad 0,5 jaar hoger zijn dan die voor moorden die in een woning zijn gepleegd. Bij een moord die in een park of bos zijn gepleegd is de straf die de rechter oplegt 1,0 jaar zwaarder.

Ook de modus operandi is van invloed op de strafmaat. Iemand doodsteken wordt lichter bestraft dan iemand doodschieten. Met name bij de modus operandi van fysiek geweld, zoals iemand van een balkon afduwen, eist het OM een lagere straf: 2,7 jaar minder dan bij vuurwapens. Verwuren en overige wijzen van doden worden niet significant anders bestraft dan doodschieten.

Het laatste delictkenmerk betreft het type moord. Wat betreft moord in de relationele sfeer worden zowel ouders die hun kind vermoorden, als kinderen die een ouder vermoorden 2,8 jaar lichter gestraft. Een roofmoord of een moord met een seksueel motief worden juist zwaarder bestraft.

6. Conclusie

Dit onderzoek heeft aangetoond dat de duur van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf bij moord en doodslag wordt beïnvloed door zowel dader-, slachtoffer- als delictkenmerken. Zo worden mannelijke daders en daders die buiten Nederland zijn geboren zwaarder gestraft. Het vermoorden van een vrouw wordt ook zwaarder bestraft, net als een moord die in het openbaar is gepleegd. Het aantal delicten dat de dader reeds op zijn strafblad had staan, blijkt niet uit te maken voor de strafduur, maar de tijd die hij eerder in zijn leven al in de gevangenis heeft doorgebracht is wel een belangrijke straftoemingsfactor.

Het is de eerste keer dat in Nederland dergelijk straftoemingsonderzoek is verricht. Door de grote hoeveelheid factoren die in het onderzoek betrokken zijn, kan deze studie bovendien als een verbetering van eerder, internationaal straftoemingsonderzoek worden beschouwd.

Het onderzoek heeft echter ook zijn beperkingen. Een eerste probleem is dat niet van iedere verdachte de afdoeningsgegevens konden worden achterhaald. Zo is bij 751 (28%) van de 2638 verdachten onbekend welk straftype het OM eiste.³³ Het wetsartikel op grond waarvan de rechter een uitspraak doet is bij 220 (8%) van de 2638 verdachten onbekend. Door deze *missing data* kunnen de

32 Met Europeaan wordt hier bedoeld: uit een ander Europees land dan Nederland.

33 Dit komt bijvoorbeeld doordat het parket Haarlem deze gegevens niet invoert.

resultaten van het onderzoek een vertekend beeld opleveren.

Een andere beperking is dat het onderzoek niet *alle* straffoemingsfactoren behelst. Hoewel in deze studie, vergeleken met andere straffoemingsonderzoeken, ongekend veel en gedetailleerde factoren zijn onderzocht, zijn er ook kenmerken waarvan mede op basis van straffoemingsliteratuur wel wordt verwacht dat zij de straffoemingsbeslissing beïnvloeden, maar die niet in het onderzoek betrokken zijn. Voorbeelden hiervan zijn de kenmerken van de rechter of van de officier van justitie, de media-aandacht voor de moord, de aanwezigheid van een schriftelijke of mondelinge slachtofferverklaring, de rol van de advocaat en de houding van de verdachte ter zitting. Bekent hij de moord? Betuigt hij spijt?

Ook is het aantal dader-, slachtoffer- en delictkenmerken beperkt. Zo zijn de sociaaleconomische status en de gezinssituatie van de

dader en van het slachtoffer niet onderzocht, net als de rol van alcohol- of drugsgebruik tijdens het delict, het aandeel van het slachtoffer in het conflict en eventueel het strafblad van het slachtoffer.

Ondanks deze beperkingen is het belang van dit onderzoek groot. Deze studie verschaft een belangrijk inzicht in de wijze waarop rechters hun straffoemingsbeslissingen bij moord en doodslag nemen. Dit is niet alleen van belang voor rechters zelf, die zo de mogelijkheid hebben gekregen over de eigen straffoemeting na te denken. Het in kaart brengen van onwenselijke ongelijkheid in straffen, kan – door daar lering uit te trekken – ook bijdragen aan meer gelijkheid in de straffoemingspraktijk. Immers, hoe weet je wat er moet veranderen voor een eerlijkere straffoemeting, als je niet weet hoe het nu gebeurt? Met de straffoemeting als *symbolic keystone* van het strafrecht is duidelijkheid over de straffoemeting dan ook van belang voor de strafrechtspraktijk als geheel.

Bijlage 1: Resultaten van de OLS-regressie voor de geëiste en opgelegde strafduur

	MODEL 1		MODEL 2	
	OM		Rechter	
	B	S.E.	B	S.E.
Constant	6,73 ***	0,84	6,21 ***	0,69
Juridische kenmerken				
<i>Aantal delicten</i> Eén delict	-	-	-	-
Meerdere delicten	0,87 ***	0,22	0,74 ***	0,19
<i>Grondslag</i> Doodslag	-	-	-	-
Moord	1,62 ***	0,23	1,74 ***	0,18
<i>Sanctietype</i> Gevangenisstraf	-	-	-	-
Gevangenisstraf en TBS	-2,27 ***	0,31	-1,96 ***	0,23
<i>Aantal verdachten</i> Eén verdachte	-	-	-	-
Meerdere verdachten	0,14	0,23	0,07	0,20
<i>Aantal slachtoffers</i> Eén slachtoffer	-	-	-	-
Meerdere slachtoffers	3,26 ***	0,79	2,88 ***	0,66
<i>Jaar</i> 1993	-	-	-	-
1994	0,01	0,55	-0,36	0,44
1995	0,14	0,52	-0,39	0,41
1996	0,28	0,54	0,00	0,45
1997	0,36	0,53	0,16	0,42
1998	0,29	0,52	-0,25	0,43
1999	1,07 *	0,52	0,19	0,43
2000	1,22 *	0,55	0,92 *	0,44
2001	1,87 ***	0,55	1,60 ***	0,43
2002	1,32 *	0,57	1,06 *	0,44
2003	2,95 ***	0,56	1,33 **	0,43
2004	1,44 *	0,65	1,28 **	0,49

Daderkenmerken				
<i>Geslacht</i>	Man	-	-	-
	Vrouw	-2,19 ***	0,38	-1,73 ***
<i>Leeftijd</i>	12-17	-1,04	0,67	-1,89 **
	18-30	-	-	-
	31-50	-0,19	0,28	0,06
	50+	-1,39 **	0,50	-0,80
				0,44
<i>Herkomst</i>	Nederland	-	-	-
	Europa	0,52	0,48	0,74
	Buiten Europa	1,47 ***	0,32	0,92 ***
<i>Strafrechtelijk verleden</i>				
	Strafblad onbekend	-0,53	0,35	-0,41
	Geen eerdere veroordelingen	-	-	-
	1-9 eerdere delicten op strafblad	-0,54	0,29	0,10
	10 of meer eerdere delicten op strafblad	-0,06	0,38	-0,15
	Geen eerdere geweldsdelicten	-	-	-
	1-3 eerdere geweldsdelicten	-0,16	0,29	0,12
	4 of meer eerdere geweldsdelicten	-0,05	0,45	0,45
	Gemiddeld aantal jaren vast gezeten	4,90 **	1,73	5,86 ***
Slachtofferkenmerken				
<i>Geslacht</i>	Man	-	-	-
	Vrouw	1,20 ***	0,30	0,96 ***
	Man en vrouw	-0,89	0,85	0,18
<i>Leeftijd</i>	0-11	3,27 ***	0,99	1,93 *
	12-17	-0,20	0,74	0,25
	18-30	-	-	-
	31-50	0,66 **	0,24	0,43 *
	50+	0,71 *	0,35	0,63 *
	Leeftijd onbekend pf meerdere categorieën	1,32	0,75	0,94
				0,62
<i>Herkomst</i>	Nederland	-	-	-
	Europa	-1,09 *	0,45	-1,12 **
	Buiten Europa	-0,47	0,29	-0,78 **
	Herkomst onbekend	-0,65 *	0,31	-0,70 **
Delictkenmerken				
<i>Locus delicti</i>	Woning	-	-	-
	Openbare weg	0,53 *	0,24	0,47 *
	Park, bos, water	0,88	0,46	0,94 *
	Horeca	0,31	0,39	0,21
	Onbekende of overige locatie	0,14	0,55	0,54
<i>Modus operandi</i>	Schietwapen	-	-	-
	Steek- of snijwapen	-1,03 ***	0,27	-0,78 ***
	Slagwapen	-0,97 *	0,39	-0,64
	Fysiek geweld	-2,66 ***	0,45	-0,86 *
	Wurgende, verstikking	-0,51	0,41	-0,44
	Overig (vergiftiging, verdrinking, etc)	-0,29	0,49	-0,47
				0,45
<i>Type moord</i>	Relatiesfeer	-	-	-
	Kinderdoding door ouder	-2,57 *	1,08	-2,75 **
	Ouderdoding door kind	-1,41	0,93	-2,81 ***
	Overige moorden in de familiesfeer	0,07	0,47	-0,73
	Ruzie	-0,04	0,37	-0,36
	Criminele sfeer	0,76	0,41	0,61
	Roofoverval	2,60 ***	0,44	1,63 ***
	Zeden	2,61 ***	0,70	1,67 **
	Onbekend en overig type	0,20	0,41	-0,77 *
R²		.320		.309

De resultaten voor de arrondissementen zijn niet weergegeven, omdat zij weinig verschil maken.

* $p \leq .05$; ** $p \leq .01$; *** $p \leq .001$

Bijlage 2: Resultaten van de OLS-regressie voor de geëiste en opgelegde strafdur: dader-slachtofferinteractie

		MODEL 3		MODEL 4	
		OM (N=1613)		Rechter (N=1911)	
		B	S.E.	B	S.E.
Geslacht	Dader, slachtoffer				
	Man, Man	-	-	-	-
	Man, Vrouw	1,06 **	0,32	1,04 ***	0,27
	Vrouw, Man	-2,41 ***	0,44	-1,58 ***	0,39
Herkomst	Vrouw, Vrouw	-0,45	0,73	-0,73	0,67
	Nederland, Nederland	-	-	-	-
	Nederland, Europa	0,62	0,67	-0,29	0,53
	Nederland, Buiten Europa	0,51	0,44	-0,36	0,38
	Europa, Nederland	2,56 ***	0,66	2,34 ***	0,57
	Europa, Europa	-1,60 *	0,69	-1,51 *	0,61
	Europa, Buiten Europa	-0,25	1,03	-0,61	0,97
	Buiten Europa, Nederland	1,77 ***	0,42	1,04 **	0,35
	Buiten Europa, Europa	0,06	0,84	0,55	0,79
	Buiten Europa, Buiten Europa	0,89 *	0,37	0,14	0,31
		R ²	.334		.317

Aangezien deze modellen verder dezelfde factoren bevatten als model 1 en 2, wordt voor de gewichten van die factoren verwezen naar bijlage 1.

Resultaten voor meerdere slachtoffers van verschillend geslacht en van onbekende herkomst zijn niet weergegeven in de tabel.

* $p \leq .05$; ** $p \leq .01$; *** $p \leq .001$